

A tudomány önmagáról

Az Egyesület a Felsőoktatásért és Kutatásért (EFOK) november 17-én, a Magyar Tudományos Akadémia székházában egész napos konferenciát szervezett.

A résztvevő kutatók szerint a tudomány oktatására és művelésére szükség van minden demokratikus társadalomban, mivel a racionális döntéshozatal alapja a tudományos gondolkodás. A tudományos kutatás és oktatás autonómiája alapvető társadalmi érdek, igazi innováció csak ennek fenntartása esetén várható. Ennek megőrzése érdekében az államnak továbbra is meghatározó szerepet kell vállalnia az alapkutatások, valamint a közcélokhoz kapcsolódó kutatások és fejlesztések finanszírozásában. Csak hatékony társadalmi kontroll akadályozhatja meg, hogy a gazdasági szervezetek érdekeiknek megfelelően manipulálják a tudományos kutatást és annak eredményeit.

A tudomány finanszírozására fordítható források túlságosan szűkösek, hatékonyságukat azonban tovább csökkenti, hogy a tudományos kutatás intézményeivel szemben támasztott elvárások gyakran nem felelnek meg az adottságoknak és a lehetőségeknek. A finanszírozás nincs összehangolva az intézményi háttérrel. Az idősebb, tekintélyes kutatóknak sincs egzisztenciális biztonsága, a kiváló tudású tehetséges fiatalok pedig képtelenek tartós álláshoz jutni a szeszélyesen meghirdetett ösztöndíjak igénybe vétele után, ezért sokan kénytelenek külföldön állást keresni. Más országok példái azt mutatják, hogy a teljesítményhez kötött biztonság jelentős vonzerő lehet a fiatal kutatók számára.

A tudománymetria szakértői szerint egyes tudományágakban elért eredmények elsősorban az azonos területen működők teljesítményével hasonlíthatók össze, gondosan megválasztott kritériumok alapján. Amíg országok, intézetek, esetleg kutatócsoportok eredményei jól összehasonlíthatók, a tudománymetria számszerű mutatói egyének megítélésére csak korlátozottan alkalmasak. A teljesítmény mérése a természet-tudományokban és a társadalomtudományokban eltérő megközelítést kíván. A társadalomtudós kutatásának tárgya nem tőle független rendszer, hanem az a konkrét kultúra, amelyben maga is él, ezért különösen fontos a pályatársak személyes megítélése az elért eredmények értékelésében.

A tudomány mibenlétéről folyó viták a konferencia résztvevői szerint folytatandók. Szükség van a tudományosság elfogadható kritériumainak megalkotására, mert ma gazdasági, politikai, vallási törekvések sokaságáról állítják híveik, hogy azoknak tudományos alapjuk van – jellegzetes példa a darwini evolúciós elméletet megkérdőjelező „értelmes tervezés” irányzata az Amerikai Egyesült Államokban.

A modern tudománynak alapvető szüksége van a nyilvánosságra. Egyrészt nagyon fontos, hogy a társadalom tudatában legyen annak, mire költik a tudósok a nekik szánt anyagi erőforrásokat, másrészt szükség van a technológia folytán a mindennapi életbe bekerülő eredmények széleskörű megértésére. E nyilvánosság meghatározó eleme a népszerű tudományos ismeretterjesztés, amelynek jelentős hazai tradíciói vannak, de pénzszüke és a döntéshozók érdektelensége folytán ezek fokozatos elhalásra vannak ítélve. Nagy szükség lenne a hatékony tudományos nyilvánosság fórumainak fel-
élesztésére és fenntartására.

Budapest, 2006. november 20.

Az EFOK elnöksége